

1. האני עבד אלחלים עאמר (ת"ז מס' 20936515) קטין, יליד 15.2.98
2. הודא עבד אל כרים צרצור (ת"ז מס' 315467217) קטינה, ילידת 12.3.99
3. אחמד מנסור (ת"ז מס' 209232669) קטין, יליד 10.12.98
4. אמיר סמארה (ת"ז מס' 318967932) קטין, יליד 28.3.98
5. אחמד סואלחה (ת"ז מס' 31310006) קטין, יליד 10.10.99
6. באסמה מסארווה (ת"ז מס' 020829003) קטינה, ילידת 2.8.99
7. אלא זבארקה (ת"ז מס' 207198896) קטין, יליד 22.6.99
8. מרים אבו ח'שב (ת"ז מס' 209234624) קטינה, ילידת 24.12.98
9. עדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל (ע"ר)
העותרים מס' 1-8 באמצעות הוריהם, על פי יפויי כח שהופקדו בתיק בית המשפט

באמצעות עוה"ד ארנה כהן ו/או חסן ג'בארין ו/או סוהאד בשארה ו/או
מרואן דלאל ו/או גדיר ניקולא ו/או מוראד אל-סאנע ו/או עביר בכר
מעדאלה – המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל, ת"ד 510
שפרעם 20200, טל' 9501610-04 פקס' 9503140-04

העותרים

- נגד -

1. שרת החינוך
2. מנהלת אגף החינוך המיוחד במשרד החינוך
3. המפקח על החינוך המיוחד הערבי
באמצעות פרקליטות המדינה מרח' סלאח א-דין 29 ירושלים, טל'
6466590-02 פקס' 6466555-02
4. עיריית טירה [משיבה פורמאלית]

המשיבים

עתירה למתן צו על תנאי וצו ביניים

מוגשת בזאת עתירה למתן צו על תנאי כנגד המשיבים והמורה להם לבוא ולנמק מדוע לא יספקו לעותרים מס' 1-8 שירותי גן חינוך מיוחד ללקויי שמיעה במבנה הולם, בטיחותי ותקני.

בקשה למתן צו ביניים

בית המשפט הנכבד מתבקש להוציא מלפניו צו ביניים, המורה למשיבים, עד להכרעה סופית בעתירה, להפעיל את שתי כתות הגן ללקויי שמיעה בהן למדו העותרים מס' 1-8, במבנה "ראודת אל-סנאפר" בעיר טירה, בו הן פעלו עד ההחלטה להעבירן לבית ספר "אל-נג'אח" בעיר טירה, וזאת על מנת למנוע את המשך הנזק והסבל החמורים הנגרמים לעותרים, אשר שוהים מזה מעל לארבעה חודשים בבתיים ואינם זוכים כלל לשירותי חינוך ו/או לשירותים פרא-רפואיים.

בקשה לקיום דיון דחוף

בית המשפט הנכבד מתבקש לקבוע את הדיון בעתירה למועד קרוב ביותר וזאת בשל הפגיעה הבלתי הפיכה, המחמירה ככל שחולף הזמן, בעותרים מס' 1-8, אשר שוהים מזה מעל לארבעה חודשים בבתיים ואינם זוכים כלל לשירותי חינוך ו/או לשירותים פרא-רפואיים.

ואלה נימוקי העתירה:

פתח דבר

1. עניינה של עתירה זו נוגע לשלילת זכויות היסוד החוקתיות לחינוך כבוד ושוויון מהעותרים מס' 1-8, (להלן: העותרים), שהינם ילדים חירשים ולקויי שמיעה, תושבי הישובים טירה, גילגוליה, כפר-קאסם, קלנסואה וטייבה.
2. עוצמת הפגיעה בזכויות היסוד של העותרים הינה חמורה ביותר ונמשכת מזה זמן רב, שכן על אף פניות חוזרות ונשנות של הורי העותרים אל המשיבים, לא מצאו עד כה פתרון לבעיה והעותרים נמצאים מזה תקופה ארוכה בבתיים, ללא מסגרת חינוכית וטיפולית הולמת.

העותרים

3. העותרים מס' 1-8 הינם ילדים בגילאי 3-5 שנים, לקויי שמיעה וחירשים, אשר מרביתם, ובהם העותרים מס' 1, 2, 3, 6 ו-8, עברו ניתוחי ראש להשתלת שתלי שמיעה.
4. העותרת מס' 9 הינה עמותה רשומה כדן, שמטרתה הגנה על זכויות האדם בכלל וקידום זכויות המיעוט הערבי בישראל בפרט.

הרקע העובדתי

העברת הגן לבית ספר "אל נג'אח"

5. עד לאחרונה פעלו בעיר טירה שתי כתות גן לילדים לקויי שמיעה, בהן למדו 12 ילדים לקויי שמיעה, ובכלל זה העותרים, תושבי הישובים טירה, גילגוליה, כפר-קאסם, קלנסואה וטייבה.
6. שתי כתות הגן לילדים לקויי שמיעה פעלו מתחילת שנת הלימודים הנוכחית במבנה "ראודת אל-סנאפר" בעיר טירה, המשמש גני ילדים, עד אשר בחודש דצמבר 2002 הודיע המשיב מס' 3, המשמש כמפקח ארצי על החינוך המיוחד הערבי, על העברת הגן ממבנה "ראודת אל-סנאפר", בטענה שהגן שוכן בכתה לא תקנית, אל בית הספר "אל-נג'אח" בעיר טירה.
- רצ"ב העתק המכתב של המשיב מס' 3 למנהל מחלקת חינוך במועצה המקומית ג'לגוליה מיום 16.12.02, כנספח ע/1.
7. הורי העותרים שמחו על הכוונה לשפר את התנאים בהם לומדים ילדיהם ואולם, עד מהרה, התברר להם, כי המקום שהוקצה עבור שתי כתות הגן לילדים לקויי שמיעה בבית הספר "אל נג'אח", לא רק שהינו בלתי תקני בעליל אלא הוא אינו הולם לשמש גן ילדים ועל אחת כמה וכמה גן לחינוך מיוחד.
8. יתר על כן, להורים התברר שהמקום שהוקצה לגן נופל בתנאיו באופן משמעותי מהמקום בו פעל הגן קודם לכן ובכלל זה:
  - א. חדר אחד בלבד הוקצה לשמש ככתה עבור שתי כתות הגן לילדים לקויי השמיעה (להלן: החדר).
  - ב. החדר נמצא במבנה הראשי של בית הספר "אל-נג'אח" בו לומדים כ-800 תלמידים מגן חובה ועד כיתה ו'.
  - ג. החדר נמצא בקומה הנמוכה ממפלס הקרקע, והגישה אליו הינה באמצעות גרם מדרגות. באותה הקומה נמצא ממ"ד המשמש כחדר טכנולוגיה המשרת את כלל תלמידי בית הספר, שני גנים טיפוליים וכן חדר טיפולים פרא-רפואיים.
  - ד. החדר לא נועד לשמש ככתה, על אחת כמה וכמה גן ילדים וודאי שלא גן לחינוך מיוחד. החדר נוצר כתוצאה מסגירה של קצה של מסדרון, באמצעות הצבת מחיצה עשויה עץ ו/או לוחות דיקט בעובי של כ-12 ס"מ. שטח החדר הינו 3.9 מ' x 3.9 מ', קרי כ-15.2 מ"ר בלבד.
  - ה. במחיצת העץ הותקנה רצועה של חלונות ברוחב של כ-50 ס"מ נטולי זגוגיות.
  - ו. החלון החיצוני היחיד בחדר הינו בקיר הפונה למגרש הספורט של בית הספר. חלון זה הינו צר וארוך (3.2 מ' x 54 ס"מ). כתוצאה מכך אין בחדר תאורה טבעית והוא אינו מאורר כראוי.
  - ז. בחדר אין תאורה עצמאית והוא מואר ע"י נורות הרצף של המסדרון.

- ח. החדר שוכן בסמוך למגרש הספורט של בית הספר, בו נערכים משחקי כדור ובסמוך לחצר בה שוהים ילדים רבים בשעות ההפסקות. הדבר יוצר מפגע רעש קשה וכן סכנה לשלום ילדי הגן, שרבים מהם עברו ניתוחי ראש להשתלת שתלי שמיעה והינם לכן פגיעים ביותר לחבלות.
- ט. בחדר אין בידוד אקוסטי, והתנאים האקוסטיים בו, הן בשל מחיצת העץ והן בשל הרעש הבוקע ממגרש הספורט והחצר הסמוכים, אינם הולמים לשמש גן ילדים ובמיוחד לא גן לילדים לקויי שמיעה.
- י. המצב הבטיחותי של החדר הינו חמור ביותר, ובכלל זה חוטי חשמל חשופים וזוגיות זכוכית שבורות.
- יא. לחדר אין כניסה נפרדת, ובמסדרון המוביל אליו משוטטים ילדים מכל כיתות בית הספר ובכלל זה תלמידי כתות ה' ו-ו' הלומדים בחדר הטכנולוגיה.
- יב. אין בנמצא חצר המיועדת לשימוש ילדי הגן ואף לא מטבחון, חדר אוכל וכיוצא בזה. בחדר אין שירותים והשירותים הקרובים ביותר הינם השירותים המשרתים את כל הקומה, אשר אינם מותאמים לילדים בגיל הרך ואינם בטיחותיים.
9. אי לכך סירבו הורי העותרים לשלוח את העותרים לגן בבית הספר "אל-נג'אח" ודרשו כי יוקצו לכתות הגן מקום תקני והולם וכי עד אז ימשיכו לפעול ב"ראודת אל-סנאפר".
10. בחינת התנאים במקום שהוקצה לגן הילדים ללקויי שמיעה בבית הספר "אל נגיאח" מעלה, כי הינם גרועים ביותר ונופלים מאלו השוררים במבנה הקודם בו שכן גן הילדים, "ראודת אל-סנאפר".
11. ויודגש, כי אין עסקינן במצב בו הרשות המינהלית הקצתה שירות שתנאיו הינם גרועים אך אין תקן מחייב, אלא במצב בו נקבע תקן מחייב ולמרות זאת הרשות המינהלית הקצתה שירות שתנאיו הינם גרועים ומנוגדים לתקן.
12. משרד החינוך קבע את התקנים המחייבים הן לגבי הקמת גני חינוך מיוחד חדשים והן לגבי גנים קיימים. כך, בפתיחת הפרסום גני ילדים בחינוך המיוחד – מדריך לתכנון מובאים דברי מנהלת האגף לחינוך מיוחד במשרד החינוך, היא המשיבה מס' 2, האומרת את הדברים מפורשות:
- "חשיבות רבה נודע להקמת המבנה הפיזי לצרכים הפדגוגיים והטיפוליים של אוכלוסיות מיוחדות. צוותי מומחים בחנו את כל ההיבטים של האוכלוסיות השונות על-מנת להגדיר את הצרכים הפיזיים לגילאי 3 עד 6... האגף לחינוך מיוחד רואה בעבודה זו צעד ראשון במאמץ לשפר את הסביבה הפיזית של גני-הילדים לאוכלוסיות הנ"ל. היא מהווה מסגרת לא רק להקמת גני-ילדים חדשים אלא, ואולי בעיקר, בסיס להסבה, חידוש ושיפור גני-ילדים קיימים".** (ההדגשה אינה במקור, א.כ).
- נחמה פלדמן ואדרי' אבנר אשר, גני ילדים בחינוך המיוחד – מדריך לתכנון, משרד החינוך והתרבות, המינהל לפיתוח מערכת החינוך, המכון לפיתוח מבני חינוך ורווחה (ספטמבר 1995).
- רצ"ב כנספח ע/2.

13. במבוא לפרסום הנ"ל, מתייחסים כותביו למטרת קביעת התקנים בדבר התנאים הפיזיים של גנים לחינוך מיוחד, באומרים :

"תכנון הסביבה הפיזית בא לספק תנאים סביבתיים שיאפשרו את הביצוע היעיל של העבודה החינוכית-טיפולית כאשר צורכי הילד מהווים את הגורם המרכזי בתכנון ובעיצוב סביבה זו. על כן חיוני שתהליך תכנון מבני הגנים בחינוך המיוחד ילווה בהבנת האוכלוסייה ובהתייחסות לצרכיה המיוחדים... על הסביבה הפיזית-חינוכית בגן המיוחד לספק מסגרת מוכרת, נוחה, נעימה ובטיחותית העוזרת להתארגנות הילדים, מספקת ביטחון בהתנסויות המוצעות בגן ומאפשרת הסתגלות והשתלבות טובות יותר. במסגרת הגן המיוחד מתבצעות פעילויות מגוונות כמו פעילות חינוכית במליאה, פעילות מונחית בקבוצות, פעילות טיפולית פרטנית, פעילות טיפולית קבוצתית. כל אלה דורשים התייחסות תכנונית הנגזרת מאופני הלמידה וההפעלה המאפיינים את הגנים בחינוך המיוחד". (ההדגשה אינה במקור, א.כ.).

שם, עמ' 2.

ראו גם :

ד"ר אהובה וינדזור ואדר' אילנה בהגן, גני ילדים – מדריך לתכנון, משרד החינוך והתרבות, המינהל לפיתוח מערכת החינוך, המכון לפיתוח מבני חינוך ורווחה (אוקטובר 1994); רצ"ב כנספח 3/ע.

פרוגרמות לתכנון גני ילדים ובתי ספר יסודיים, הנחיות ותקנים לבנייה ולריהוט של בתי ספר יסודיים, חוזר מנכ"ל משרד החינוך והתרבות (ספטמבר 1987) חוזר מיוחד א' (התשמ"ח); רצ"ב כנספח 4/ע.

14. על פי נוהלי משרד החינוך, נקבע כי גן לילדים חירשים וכבדי שמיעה יכול ל-6-8 ילדים. לכן, הגן בו למדו העותרים ואשר כלל 12 ילדים הינו גן דו כותני.

ראו נספח 2/ע לעיל, עמ' 4.

15. התקנים לתנאים הפיזיים בגן דו-כותני לחינוך מיוחד, אשר נקבעו ע"י משרד החינוך, פורטו בפרסום גני ילדים בחינוך המיוחד – מדריך לתכנון, בטבלה שהעתקה להלן :

החדר	שטח	מספר	הערות
כתה	52	2	כולל פינה לטיפול אישי
חדר צוות/מנהלה	12	1	ישמש גם לטיפולים
מטבח או מטבחון	10	1	
שירותים	12	2	בצמוד לחדר הכתה
מבואה	16	1	לחלופין אפשר לחלק ליחידות נפרדות לכל כתה
מחסן	8	2	בצמוד לחדר הכתה
שירותי צוות	2	1	
מקלט	16	1	ישמש כחדר טיפולים
מרפסת	10	2	בצמוד לחדר הכתה
סה"כ שטח	220		

נספח 2/ע לעיל, עמ' 15.

16. הפרסום הנ"ל אף מפרט את התנאים הפיזיים בחדר ריפוי בדיבור :

"מומלץ טיפול אקוסטי מרבי: שטיח מקיר אל קיר, תקרה אקוסטית, וילונות כבדים בולעי רעש, אפשרות לזיגוג כפול בחלונות ולדלת עם בידוד ואטמים אקוסטיים. (תנאים אקוסטיים מרביים נדרשים בעיקר בחללים המיועדים לטיפול בכבדי-שמיעה ובמטופלים הסובלים מבעיות של תפיסה אודיטורית). רצוי שהחלונות לא יפנו אל מקור רעש חיצוני (רחוב ראשי, חצר משחקים... תאורה טבעית טובה. יש לתכנן אמצעי הצללה למניעת קרינה ישירה. תאורה מלאכותית פלורסצנטית המספקת רמת הארה טובה מאוד...".

שם, עמ' 28.

כמו כן, הפרסום הנ"ל מוסיף ומפרט כדלקמן :

"על כל קירות הפנים להיות בעלי בידוד אקוסטי של לפחות 45 דציבל... בגנים לילדים בעלי ליקויי ראייה ובעלי ליקויי שמיעה, רצוי לתכנן קירות פנים לחדרי לימוד, בעלי בידוד אקוסטי של 53 דציבל".

שם, עמ' 32.

17. הפרסום הנ"ל כולל אף הוראות ספציפיות באשר לתנאים הפיזיים בגנים לילדים בעלי ליקויי שמיעה :

"אקוסטיקה:

יש צורך ביצירת סביבה שקטה ומבודדת היטב מרעשי החוץ. בעת התכנון יש להיוועץ ביועץ אקוסטיקה ולתכנן את כל האמצעים הדרושים לשם הנמכת רמת הרעש הסביבתי. רצוי לתכנן קירות פנים לחדרי לימוד, בעלי בידוד אקוסטי של 53 דציבל.

תאורה:

יש לתכנן סביבה פיזית עם רמת תאורה גבוהה ככל האפשר. רצוי לתכנן בכל חדר כתה חלונות בשטח של כ-30% משטח רצפת החדר ולחלקם בין מספר קירות באופן שתהיה רמת תאורה אחידה במרבית שטחי החדר. על התאורה המלאכותית הכללית להיות ברמה של כ-600 לוקס. יש להקפיד שלא יהיו אזורים מוצללים בחדר. התלמידים מסתמכים במידה רבה על קריאת שפתיים, ואזור מוצלל פוגם קשות ביכולת זו. יש לתכנן אמצעי הצללה בעלי כוונן לכל החלונות. יש לתכנן אמצעי תאורה מיוחדים אשר יופעלו על ידי מערכת הצלצולים ועל ידי מערכת התרעת חירום".

שם, עמ' 35.

18. השוואת הנתונים של המקום שהוקצה לשתי כתות הגן של העותרים אל מול התקנים שנקבעו ע"י משרד החינוך מעלים תמונה חמורה ביותר, ולפיה אין המקום עומד בתקנים, והוא רחוק מרחק עצום מהם.

הפניות אל המשיבים

19. הורי העותרים פנו שוב ושוב אל הרשויות המוסמכות, ובכלל זה אל המשיבים מס' 2 ו-3, והעלו בפניהם את טענותיהם כנגד העברת כתות הגן למקום שהוקצה להן בבית ספר "אל נגי'אח".

20. בכלל זה פנו הורי העותרים במכתב מיום 15 בדצמבר 2002 באמצעות ב"כ עו"ד נאיל אלעובידי, אל המשיבה מס' 2. במכתב זה הודיעו הורי העותרים, כי הם מפסיקים לשלוח את ילדיהם לגן היות והמקום שהוקצה לכתות גן הילדים ללקויי שמיעה בבית ספר "אל-נג'אח" הינו, כלשון המכתב:

"ברמה פחותה לעומת המקום הקודם מבחינת מלוי הוראות החוק ואין הוא עונה על צרכיהם של הילדים".

רצ"ב העתק המכתב, כנספח ע/5.

21. במכתב מיום 23 בדצמבר 2002 השיב המשיב מס' 3, אשר המסר בו היה כי הגן יפעל בבית הספר "אל-נג'אח" או שלא יפעל כלל. במכתב זה נטען ע"י המשיב מס' 3, בין היתר, כי:

"לא ברור, למה ההורים מתנגדים לשלוח את ילדיהם ללקויי השמיעה אל ביה"ס "אל נג'אח" בטירה, שהוא ביי"ס יסודי, רגיל אשר הקדיש לילדים שני חדרים טובים עם אפשרות לשילוב עם ילדי הגן בסביבתם ועם אפשרות השימוש במשחקים של ילדי הגן האחרים. במידה ויטענו ההורים שהתנאים הפיזיים אינם מתאימים, עיריית טירה עם הנהלת ביה"ס מוכנים לעשות את התיקונים והשיפורים הנדרשים לפי בקשת ההורים... **במידה ועד תחילת סמסטר ב', דהיינו 8/1/02 הילדים לא יגיעו ללמוד בביה"ס "אל נג'אח" בטירה, נאלץ לסגור את שתי כיתות הגן ללקויי שמיעה והילדים יישארו בבית כל השנה וההורים ישאו באחריות!**" [ההדגשה לא במקור, א.כ.].

רצ"ב העתק המכתב, כנספח ע/6.

22. במכתב מיום 6 בפברואר 2003 הודיע המשיב מס' 3 להורי העותרים כדלקמן:

"בהמשך לפנייתי למיופה כוחכם, עו"ד נאיל אלעובידי בתאריך 23/12/2002 ובהמשך לשיחה שקיימה מנהלת המחוז עם נציגת ועד ההורים. אני מודיע לכם כי הגנים ללקויי שמיעה נסגרים מאחר ולא מימשתם את זכאותו של בנכם לחינוך מיוחד. תוכלו לבקש זכאות לחינוך המיוחד בגין בנכם בשנת הלימודים התשס"ז".

רצ"ב העתק המכתב, כנספח ע/7.

23. על אף פניות חוזרות ונשנות של הורי העותרים אל האחראים במשרד החינוך, דבר לא נעשה על מנת לפתור את הבעיה.

24. ביום 17 במרץ 2003 פנתה הגב' רולא חמדאן, רכזת פרויקט החינוך המיוחד הערבי בשתי"ל אל המשיבה מס' 2, במכתב דחוף בו התריעה על הפרת הזכות לחינוך של העותרים.

רצ"ב העתק המכתב, כנספח ע/8.

25. ביום 20 במרץ 2003 פנתה הגב' שרה זנדברג, המפקחת הארצית ללקויי שמיעה, טלפונית לגב' חמדאן ובמהלך השיחה טענה, כי הגב' דפנה לב - מנהלת המחוז מטעם משרד החינוך, ביקרה בבית הספר "אל נג'אח" ומצאה שהמקום תקין ללימודיהם של 12 הילדים ליקויי השמיעה. במהלך השיחה טענה הגב' זנדברג, כי בטירה מערכת גנים בבתי הספר, ושלא מדובר בגנים במרתף אלא ב"גנים יפים", וכי המקום עומד בתקנים. על אף בקשתה המפורשת של הגב' חמדאן, סירבה הגב' זנדברג להשיב על הפניה בכתב.

26. ביום 24 מרץ 2003 נפגשו הגב' חמדאן ומר שמוליק דוד משתי"ל עם הורי העותרים, ביקרו במבנה "ראודת אל סנאפר" ובבית ספר "אל נג'אח", עמדו על התנאים הפיזיים בשני המקומות, והגב' חמדאן אף צילמה את המצב בבית הספר "אל נג'אח".

רצ"ב התמונות שצולמו בבית ספר "אל נג'אח", כנספח ע/9.

27. ביום 25 במרץ 2003 פנתה הגב' חמדאן אל המשיבה מס' 2 במכתב בו פורטו התנאים הבלתי מתאימים לגן ילדים במקום שהוקצה לכתות הגן לילדים לקויי שמיעה בבית ספר "אל נג'אח", כפי שנמצא בביקור במקום. עוד פורטו במכתב התנאים שנמצאו במבנה "ראודת אל סנאפר".

הגב' חמדאן ביקשה במכתבה, כי המשיבה מס' 2 תתערב באופן מיידי על מנת להבטיח:

א. הקצאה מיידי וללא דיחוי נוסף של כתת גן מתאימה, תקנית והכוללת את כל

הציוד הדרוש. זאת בין אם בטירה, בכפר קאסם או בשוב אחר סמוך.

ב. פיצוי מלא לילדים על ידי השלמת הלימודים על חשבון חופשת הקיץ.

ג. איתור ובידור הליקויים בטיפול המשרד בסוגיה והסקת מסקנות כנגד מי שיימצא

כאחראי לכשל המקצועי והמוסרי".

רצ"ב העתק המכתב, כנספח ע/10.

28. במכתב מיום 26 במרץ 2003 הודיעה הגב' נירה קדמן, מפקחת ארצית לאוכלוסיות בעלות צרכים ייחודיים באגף לחינוך קדם-יסודי, לגב' חמדאן, כי הענין מצוי בטיפול האגף לחינוך מיוחד והביעה את תקוותה ש"במהרה יימצא פתרון הולם לטובת הילדים הזקוקים למסגרת חינוכית שתענה על צרכיהם".

רצ"ב העתק המכתב, כנספח ע/11.

29. הגב' זנדברג, שלחה מסר אל אמו של העותר מס' 3, באמצעות הגב' ויחדה מנצור, יו"ר ארגון החרשים בכפר קאסם, ולפיו היא מעוניינת להפגש עם הורי העותרים על מנת לשכנעם שאין כל הצדקה להתנגדותם להעברת הגן אל בית ספר "אל נג'אח". בעקבות כך פנתה הגב' חמדאן ביום 9 באפריל 2003 אל הגב' זנדברג והודיעה על נכונות הורי העותרים להיפגש עם הגב' זנדברג, בנוכחות הגב' חמדאן וב"כ.

רצ"ב העתק המכתב, כנספח ע/12.

30. הגב' זנדברג השיבה על המכתב הנ"ל במכתביה מיום 13 באפריל 2003 ומיום 27 באפריל 2003 באומרה, כי היא מצפה קודם כל להיפגש עם ההורים וסירבה בכך, הלכה למעשה להיפגש עם ההורים בנוכחות הגב' חמדאן וב"כ וזאת על אף בקשתם המפורשת של הורי העותרים.

רצ"ב העתקי המכתבים, כנספחים ע/13 ו-ע/14.

31. בנוסף על הפניות אל המשיבים מטעם הורי העותרים, פנה גם ד"ר יצחק קדמן, מנכ"ל המועצה הלאומית לשלום הילד, ביום 28 במרץ 2003 אל המשיבה מס' 2 והביע את דאגתו נוכח מצבם של העותרים וביקש את התערבותה המיידית של המשיבה מס' 2.

רצ"ב העתק המכתב, כנספח ע/15.

המצב בעת הגשת העתירה

32. כתוצאה מכל המתואר לעיל, המצב נכון למועד הגשת העתירה הינו, שהעותרים שוהים מזה מעל לארבעה חודשים בבתייהם ואינם זוכים כלל לשירותי חינוך ו/או לשירותים פרא-רפואיים.

33. למותר לציין, כי הסבל והנזק אשר נגרמים לעותרים כתוצאה משלילת זכותם ללימודים וטיפולים פרא-רפואיים, הינם חמורים ביותר והם מחמירים ככל שחולף הזמן. מצבם של העותרים, בהעדר כל מסגרת חינוכית וטיפולית, מדרדר, שעה שיכול היה להשתפר לו היו זוכים לטיפול ולחינוך מתאים. אין לדעת האם ניתן יהיה לתקן את הנזק החמור שכבר נגרם לעותרים, אולם ללא ספק כל עיכוב נוסף מחמיר את נזקיהם.

34. סבל ונזק רב נגרמים גם להורי ומשפחות העותרים, אשר כורעים תחת נטל הטיפול בעותרים, כתוצאה משהותם הארוכה בבתייהם ללא כל מסגרת חינוכית וטיפולית הולמת.

האפליה של העותרים

35. אפלייתם של העותרים הינה משום "קצה הקרחון" של האפליה של ילדים ערבים עם צרכים מיוחדים, אשר על הנזק החמור שנגרם להם כתוצאה מכך עמד מבקר המדינה באומרו:

"שיעור הילדים עם צרכים מיוחדים גבוה יותר ביישובים ממגזר המיעוטים מאשר ביישובים במגזר היהודי. ילדים רבים עם צרכים מיוחדים, בעיקר בתחום של ליקויי למידה והתנהגות, אינם מאותרים. זאת, כתוצאה מהעדר מערכת איתור ואבחון הולמת ביישובים ממגזר המיעוטים. ביישובים ממגזר המיעוטים שיעור הילדים המקבלים שירותים, מבין אלה שהומלץ לתת להם שירותים מסוימים, נמוך בהרבה משיעורם ביישובים היהודיים (לרוב חצי ואפילו שליש ממנו). הילדים אינם זוכים לקבל את הטיפול הנדרש בשלבים מוקדמים של חייהם, ועקב חוסר הטיפול מחריפות הבעיות התפקודיות, הרפואיות, הנפשיות והחברתיות שלהם."

דו"ח מבקר המדינה 52ב, עמ' 541, רצ"ב כנספח ע/16.

36. הוועדה לבחינת יישום חוק החינוך המיוחד, בראשות פרופ' מלכה מרגלית, אשר מונתה ע"י שר החינוך, עמדה בדו"ח שהגישה ביולי 2000, על חומרת האפליה של ילדים ערבים עם צרכים מיוחדים והצביעה על נושא התנאים הפיזיים בהם לומדים ילדים ערבים עם צרכים מיוחדים כאחד הגורמים המרכזיים הפוגעים בשוויון:

"על-בסיס דיוני הוועדה והעדויות שהובאו בפניה, קובעים חברי הוועדה כי אי-שוויון בהקצאת המשאבים, בתכניות הפיתוח הפיזי ובהכשרת כוח אדם מקצועי ומיומן מתקיים במספר מימדים: ... החתך הבולט והמשמעותי ביותר באי-שוויון מתקיים בין החינוך הערבי והעברי: אמנם בתי-הספר לחינוך מיוחד המופעלים כיום בחינוך הערבי מתוקצבים מהתקציב המיועד ליישום החוק, אך אחד הגורמים המרכזיים הפוגעים ביישום שוויוני של החוק הוא העדר הקצבות ומשאבים לפיתוח תשתית בינוי פיזית העונה על הצרכים". [ההדגשה לא במקור, א.כ].

עמ' 25-26 לדו"ח ועדת מרגלית, רצ"ב כנספח ע/17.

37. אף הוועדה הציבורית לבדיקת חקיקה מקיפה בנושא זכויות אנשים עם מוגבלות, קבעה בדו"ח שפרסמה בשנת 1997 את הדברים החמורים הבאים:

"מעדויות שבאו בפני הוועדה ... עולה כי רוב הילדים עם מוגבלויות במגזר זה אינם לומדים במסגרות המתאימות לצורכיהם וכי בתי הספר המעטים לחינוך מיוחד אינם עונים על רמת תנאים מינימאלית הנדרשת למסגרת חינוכית".

עמ' 70 לדו"ח, רצ"ב כנספח ע/18.

38. הנה כי כן, לא יכולה להיות מחלוקת, כי זכויות היסוד של ילדים ערבים עם צרכים מיוחדים לחינוך ולשוויון, נפגעות באופן חמור ביותר וכך אף באשר ליכולתם של ילדים אלו להפיק את מלוא הפוטנציאל הגלום בהם, ולהשיג את המטרה המוצהרת של חוק חינוך מיוחד, קרי לקדם ולפתח את כישוריהם, ולשפר את תפקודם ולהקל על שילובם בחברה ובמעגל העבודה.

39. מציאות קשה זו היתה ידועה היטב למשיבים ועל אף זאת לא פעלו למגרה, וזאת אף לא במקרה הקונקרטי של העותרים אשר הוריהם שבו ופנו אליהם ללא הועיל.

הטיעון המשפטי

40. ראשית יודגש, כי העותרים הינם ילדים הזקוקים לחינוך מיוחד בשל מוגבלותם השמיעתית והינם בגילאי 3-5 ולכן, הינם זכאים לחינוך מיוחד, בהתאם להוראות חוק חינוך מיוחד, תשמ"ח-1988 ולהוראות חוק לימוד חובה, תשי"ט-1949.

הזכות לחינוך

41. הזכות לחינוך הוכרה בפסיקה העליונה כזכות יסוד ולאחרונה הכירה הפסיקה העליונה אף בכך שהזכות לחינוך מיוחד הינה חלק בלתי נפרד מזכות היסוד לחינוך.

בג"ץ 2599/00 יתד - עמותת הורים לילדי תסמונת דאון ואח' נ' משרד החינוך ואח', (טרם פורסם);

בג"ץ 4363/00 ועד פוריה עלית ואח' נ' שר החינוך ואח', טרם פורסם, תק-על 2002 (2) 1008;

בג"ץ 1554/95 עמותת "שוחרי גילית" נ' שר החינוך התרבות, פ"ד נ (3) 2, 24.

42. לאחרונה עוגנה הזכות לחינוך בחוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000, הקובע כדלקמן:

1. מטרה

חוק זה מטרתו לקבוע עקרונות לזכויות התלמיד ברוח כבוד האדם ועקרונות אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד, תוך שמירה על ייחודם של מוסדות החינוך לסוגיהם השונים כמוגדר בחוק לימוד חובה, התשי"ט-1949, בחוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953, בחוק חינוך מיוחד, התשמ"ח-1988, ובכל דין אחר.

...

3. הזכות לחינוך

כל ילד ונער במדינת ישראל זכאי לחינוך בהתאם להוראות כל דין.

...

12. מימוש זכויות

מוסד חינוך לא ימנע מתלמיד לממש את זכויותיו כאמור בחוק זה או בכל דין אחר."

43. בנסיבות הענין שלפנינו, מופרת זכותם של העותרים לחינוך בכלל ולחינוך מיוחד בפרט, באופן הקשה ביותר. דווקא בשל המוגבלות של העותרים, חמורה במיוחד הפגיעה הנגרמת להם כתוצאה מהפרתה המתמשכת של זכותם לחינוך.

44. חמורה לא פחות הינה העובדה, כי משרד החינוך, באמצעות המשיבים, ניסה להתנות את הזכות לחינוך של העותרים בכך שהוריהם יסכימו לסיכון שלומם ע"י שליחתם למקום שתנאיו אינם תקינים ואינם בטיחותיים ואינו הולם לשמש גן ילדים.

45. מחדלן של הרשויות המוסמכות בהקצאת מבנה תקיני ובטיחותי לגן מפרה הן את הוראות חוק חינוך חובה, התשי"ט-1949 הקובע את החובה ללמוד והן את הוראות חוק חינוך מיוחד, התשמ"ח-1988 ומהווה הפרת חובה חקוקה והפרת זכות חוקתית.

הזכות לשוויון ולכבוד

46. לא זו אף זו, העותרים יטענו, כי זכותם לשוויון הופרה אף היא. הזכות לשוויון של אנשים עם מוגבלויות עוגנה בחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלויות, התשנ"ח-1998 הקובע כדלקמן:

1. עקרון יסודי
זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות ומחויבותה של החברה בישראל לזכויות אלה, מושתתות על ההכרה בעקרון השוויון, על ההכרה בערך האדם שנברא בצלם ועל עקרון כבוד הבריות.
2. מטרה
חוק זה מטרתו להגן על כבודו וחירותו של אדם עם מוגבלות, ולעגן את זכותו להשתתפות שוויונית ופעילה בחברה בכל תחומי החיים, וכן לתת מענה הולם לצרכיו המיוחדים באופן שיאפשר לו לחיות את חייו בעצמאות מרבית, בפרטיות ובכבוד, תוך מיצוי מלוא יכולתו.

47. כב' השופט חשין התייחס למעמדו המיוחד של חוק זה בפרשת אברץ:

"בחודש מארס 1998 נתקבל בכנסת חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998, ותחילתו נקבעה ליום 1 בינואר 1999. החוק דובר אלינו בלשון נאצלה כמוהו כחוקי-יסוד... שומה עלינו לעשות כמיטבנו כדי שהמילה הכתובה והמדוברת תעקור עצמה מגופה ותהפוך ממשות. כך בכל שטחי החיים, כך בזכויות הנכה, כך בזכותו של הנכה לבחור כאחד האדם".

בג"ץ 6790/98 ענת אברץ נ' פקיד הבחירות לעיריית ירושלים, פ"ד נב (5) 323, 336-335.

48. העותרים יטענו, כי עקרון השוויון, כעקרון יסודי בשיטת המשפט הישראלית, הופר באופן בו נוהגים בהם המשיבים והוא מגיע לדרגה של פגיעה בכבוד העותרים. וכדברי כב' השופט דורנר בפרשת יתד:

"הזכות לחינוך הוכרה זה מכבר כאחת מזכויותיו הבסיסיות של האדם... הזכות לחינוך אף הוכרה בזכות-יסוד על ידי הפסיקה... אכן הפליה במימוש הזכות לחינוך עשויה, אם היא נעשית על רקע השתייכות קבוצתית, להיחשב כהשפלה הפוגעת בזכות לכבוד האדם... הזכות לחינוך מיוחד נגזרת מן הזכות לחינוך. הזכות לחינוך של ילדים בעלי צרכים מיוחדים לא תמומש אל אם-כן יזכו לחינוך מיוחד העונה על צרכים אלה".

בג"ץ 2599/00 יתד – עמותת הורים לילדי תסמונת דאון ואח' נ' משרד החינוך ואח', טרם פורסם;

49. יפים לענין זה אף דברי כב' השופט דורנר בפרשת מילר:

"לא יכול להיות ספק כי תכלית חוק-היסוד היא להגן על האדם מפני השפלה. השפלתו של אדם פוגעת בכבודו. אין דרך סבירה לפרש את הזכות לכבוד, כאמור בחוק-היסוד, כך שהשפלתו של אדם לא תיחשב כפוגעת בזכות. אכן, לא כל פגיעה בשוויון עולה כדי השפלה, ועל-כן לא כל פגיעה בשוויון פוגעת בזכות לכבוד... לא כך הדבר בסוגים מסוימים של הפליה לרעה על רקע קבוצתי, ובתוכם הפליה מחמת מין, כמו גם הפליה מחמת גזע... חוק-היסוד מגן מפני פגיעה בעקרון השוויון כאשר הפגיעה גורמת להשפלה, כלומר לפגיעה בכבוד האדם באשר הוא אדם. וכך הוא כאשר אישה מופלית לרעה בשל מינה".

בג"ץ 4541/94 מילר נ' שר הבטחון ואח', פ"ד מט (4) 94, 132-133.

ראו גם:

בג"ץ 7111/95 מרכז השלטון המקומי נ' הכנסת, פ"ד נ (3) 485, 503;

בג"צ 721/94 אל על נתיבי אויר לישראל נ' יונתן דנילוביץ, פ"ד מח (5) 758-757 ;
בג"צ 453/94 שדולת הנשים בישראל נ' ממשלת ישראל ואח', פ"ד מח (5) 501 ;
בג"צ 5394/92 הופרט נ' יד ושם, פ"ד מח (3) 353, 362 ;
בג"צ 953/87, 1/88 סיעת העבודה בעירית תל-אביב-יפו ואח' נ' מועצת עירית תל-אביב-יפו, פ"ד
מב (2) 309, 332-333.

50. על כן קמה החובה החוקתית המחייבת את המשיבים לעשות הכל על מנת לשמור על כבודם של העותרים כמצוות סעיף 11 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.

משפט בינלאומי

51. הזכות לחינוך הוכרה זה מכבר כאחת מזכויותיו הבסיסיות של האדם. כבר בהכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם משנת 1948, עוגנה הזכות לחינוך, בסעיף 26 הקובע, כי לכל אדם עומדת הזכות לחינוך, וכי החינוך יינתן חינם לפחות בשלבים הראשונים והיסודיים.

52. האמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966, אשר אושררה ע"י ישראל בשנת 1991, קובעת בסעיף 13 שהחינוך מיועד לפיתוחן המלא של אישיות האדם ותחושת כבודו ולחיזוק כיבוד זכויות האדם וחירויות היסוד, וכי חינוך היסוד יהיה חובה וזמין לכל בחינם.

כתבי אמנה 1037, כרך 31, ע' 205.

53. האמנה בדבר זכויות הילד, מיום 20 בנובמבר 1989, אשר נחתמה ע"י ישראל ביום 3 ביולי 1990, אושררה ע"י ישראל ביום 4 באוגוסט 1991 ונכנסה לתוקף לגבי ישראל ביום 2 בנובמבר 1991, מעגנת את הזכות לחינוך בסעיפים 28 ו-29 וקובעת בסעיף 3(3) כדלקמן:

"המדינות החברות יבטיחו כי מוסדות ושירותים האחראיים לטיפול או הגנה על ילדים, ויוצא באלה מיתקנים, יעמדו בתקנים הנקבעים בידי הרשויות המוסמכות, בפרט בתחום הבטיחות, הבריאות, מספר עובדיהם וכשירותם, והפיקוח הנאות".

היא אף קובעת בסעיף 23(1):

"המדינות החברות מכירות בזכותו של ילד שכושרו הנפשי או הגופני לקוי ליהנות מחיים מלאים והוגנים בתנאים המבטיחים כבוד, מקדמים עצמאות ומקילים על השתתפותו הפעילה של הילד בחיי הקהילה".

כתבי אמנה, 1038 כרך 31, ע' 221.

54. האמנה נגד אפליה בחינוך, מיום 14 בדצמבר 1960, אשר ישראל הצטרפה אליה בשנת 1961, ואשר נכנסה לתוקף לגבי ישראל ביום 22 במאי 1962, קובעת בסעיף 1.1:

"For the purpose of this Convention, the term "discrimination" includes any distinction, exclusion, limitation or preference which,

being based on race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, economic condition or birth, has the purpose or effect of nullifying or impairing equality of treatment in education and in particular:

- (a) Of depriving any person or group of persons of access to education of any type or at any level;
- (b) Of limiting any person or group of persons to education of an inferior standard;
- (c) Subject to the provisions of article 2 of this Convention, of establishing or maintaining separate educational systems or institutions for persons or groups of persons; or
- (d) Of inflicting on any person or group of persons conditions which are incompatible with the dignity of man”.

בסעיף 1.2 לאמנה הנ"ל נקבע כי :

“For the purposes of this Convention, the term "education" refers to all types and levels of education, and includes access to education, the standard and quality of education, and the conditions under which it is given”.

ובסעיף 4(b) נקבע כי :

“The States Parties to this Convention undertake furthermore to formulate, develop and apply a national policy which, by methods appropriate to the circumstances and to national usage, will tend to promote equality of opportunity and of treatment in the matter of education and in particular:

- (a)...;
- (b) To ensure that the standards of education are equivalent in all public education institutions of the same level, and that the conditions relating to the quality of education provided are also equivalent;”

כתבי אמנה, כרך 12, עמ' 565.

55. הנה כי כן, המשיבים לא מקיימים את החובות המוטלות עליהם על פי דין וכי מאחר ומדובר בפגיעה בזכויות יסוד המגיעות לדרגה של פגיעה בזכויות חוקתיות, יש לחייב בהקדם את המשיבים להיעתר לסעדי העתירה.

על יסוד כל האמור לעיל, מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו על תנאי כמבוקש, ליתן צו ביניים ולקיים דיון דחוף בעתירה, ולאחר קבלת תשובות המשיבים להפכו מוחלט.

ארנה כהן, עו"ד
ב"כ העותרים

שפרעם, 13 במאי 2003